RECHT IN ZICHT
In deze rubriek wordt een juridisch vraagstuk uitgelegd aan de hand van een maatschappelijke gebeurtenis. Dit betekent dat een juridisch relevante gebeurtenis wordt gebruikt als kapstok om inzicht te geven in een rechtsonderwerp. Het doel is uitleg, de actualiteit is hulpmiddel. De rubriek is vooral gericht op de beginnende student. De bijdragen worden geschreven op uitnodiging van de redactie.

Vergoeding van personenschade en het EVRM

*J.M. Beer**

Vergoeding van personenschade en mensenrechten. Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens waakt over de kwaliteit van het schadevergoedingsrecht in de EVRM-verdragsstaten.

INLEIDING

Het aansprakelijkheids- en schadevergoedingsrecht is in beweging. Dat geldt met name voor de personenschade. Waar de wetgever het bij de totstandkoming van het huidige BW nog belangrijk vond om de schadevergoedingsrechten van nabestaanden te beperken (het zou leiden tot 'onsmakelijke procespraktijken'), staat de invoering van de vergoeding van affectieschade nu voor de deur. Affectieschade is de immateriële schade die iemand lijdt als gevolg van het overlijden of het ernstige letsel van een naaste. Vergoeding van affectieschade zal niet onbeperkt plaatsvinden maar slechts voor een limitatieve kring van gerechtigden en tot een maximum bedrag. De *'Dutch touch'* is te herkennen aan de beperkingen die gesteld worden aan de uitvoering van een gedachte die op goede gronden geïntroduceerd wordt. Vergoeding moet mogelijk zijn, maar met mate. Een andere beperking van schadevergoedingsrechten kan worden gevonden in artikel 8:110 lid 1 BW. In dit artikel wordt, voor wat betreft de overeenkomst die betrekking heeft op het openbaar vervoer, bepaald dat schadevergoeding is gelimiteerd tot een bedrag van € 137.000,- (NLG 300.000,-) per reiziger. De hoogte van dit bedrag werd in 1991 vastgesteld en is sindsdien niet verhoogd. Deze regeling werd ter discussie gesteld toen zich in Nederland in korte tijd twee gevallen voordeden, waarbij treinreizigers als gevolg van onzorgvuldigheid van de NS beide benen verloren. In een van de zaken ging het om een 19-jarige vrouw; haar schade beliep vele malen het limietbedrag.

Ook in andere opzichten staan de rechten van letselschadeslachtoffers onder druk. Je zult maar naast een vuurwerkfabriek wonen, als gevolg van een explosie ernstig letsel oplopen, en vervolgens horen dat je de gemeente niet aansprakelijk kunt houden voor onjuiste vergunningverlening, omdat je jaren geleden niet tegen de vergunningverlening hebt geprotesteerd.[1] Het probleem is duidelijk: wat je nu weet, wist je destijds niet. Het gaat hier om de toepassing van het beginsel van de formele rechtskracht,[2] dat er in feite voor zorgt dat slachtoffers na een vuurwerkramp, zoals die zich in mei 2000 in Enschede voltrok, geen redelijke mogelijkheden hebben om de vergunningverlening door de gemeente te laten toetsen. En die gemeente is (als gevolg van het Pikmeerarrest[3]) ook al strafrechtelijk immuun.

De 'Dutch touch' is te herkennen aan de beperkingen die gesteld worden aan de uitvoering van een gedachte die op goede gronden geïntroduceerd wordt. Vergoeding moet mogelijk zijn, maar met mate

Bovendien klinkt er een roep om stroomlijning van het traject van de letselschaderegeling.[4]

---

* J.M. Beer is advocaat te Amsterdam.

1 Rechtbank Den Haag 24 december 2003, *NJ* 2004, 230 inzake de vuurwerkramp Enschede.

2 Het beginsel van de formele rechtskracht houdt in dat de civiele rechter uitgaat van de rechtmatigheid van een besluit indien en voorzover geen bezwaar/beroep is gemaakt of dit bezwaar/beroep ongegrond is verklaard (HR 24 februari 1984, *NJ* 1984, 669).

3 HR 23 april 1996, *NJ* 1996, 513 m.nt. 't H *(Pikmeer I)*.

4 Project 'Procedurele Normering Personenschade', dat het Centrum voor Aansprakelijkheidsrecht van de Universiteit van Tilburg in opdracht van het Ministerie van Justitie uitvoert.

Stroomlijning van het door vele slachtoffers als moeizaam ervaren traject dient te worden toegejuicht. In het kader daarvan is er echter discussie ontstaan over de beperkingen die vooral op instigatie van verzekeraars aan slachtoffers en hun advocaten worden opgelegd.

In deze bijdrage geef ik op verzoek van de redactie van Ars Aequi verder invulling aan de eerder uitgesproken gedachte[5] dat er internationale verplichtingen bestaan, die een grens stellen aan het beperken van de rechten van slachtoffers van personenschade. Daarbij wordt met name gekeken naar het Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden (EVRM) en de daarop gebaseerde rechtspraak van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) in Straatsburg. Ik zal hieronder vier arresten bespreken die illustreren hoe het EVRM doorwerkt in het schadevergoedingsrecht.

Stroomlijning van het door vele slachtoffers als moeizaam ervaren traject van de letselschaderegeling dient te worden toegejuicht

Schending van mensenrechten

Voor sommigen zal het wat vreemd in de oren klinken, dat schending van mensenrechten in Nederlands verband wordt besproken. Is schending van mensenrechten niet iets wat vooral ver van ons bed gebeurt? Het laatste is zeker waar, maar over schending van mensenrechten kan ook in meer subtiel verband worden gesproken. Van schending van mensenrechten kan ook sprake zijn als in een nationaal rechtstelsel het recht op vergoeding van personenschade onvoldoende is geregeld, of als er voor betrokkenen onvoldoende effectieve mogelijkheden bestaan om de rechter over het recht op schadevergoeding te laten beslissen. Van dat laatste zou sprake kunnen zijn, indien de rechter na een schadeveroorzakende gebeurtenis niet tot een volledige beoordeling kan overgaan, of indien de toegang tot het recht of de rechtshulp onvoldoende is geregeld. Mensenrechten zijn geformuleerd in verband met de verhouding tussen overheid en burgers, maar inmiddels wordt algemeen aanvaard dat ze ook betekenis hebben in de onderlinge verhouding tussen private personen en instellingen.[6]

De zaak Öneryildiz tegen Turkije

Op 18 juni 2002 (kleine kamer) en op 30 november 2004[7] (grote kamer na beroep door Turkije) deed het EHRM uitspraak in een opmerkelijke zaak, die stof biedt tot nadenken. De feiten, die ik hierna zal uiteenzetten, lenen zich voor een filmscenario.

Öneryildiz bewoonde met twaalf familieleden illegaal een krottenwoning in één van de sloppenwijken in de onmiddellijke nabijheid van een vuilstortplaats bij Istanbul. Op 28 april 1993 deed zich op de vuilstortplaats een enorme methaangasexplosie voor, waardoor de woning van Öneryildiz volledig werd weggevaagd en negen van zijn familieleden de dood vonden. Het kwam vast te staan dat een deskundige al in 1991 aan de lokale overheden had gerapporteerd, dat er op de vuilstortplaats een risico van een dergelijke explosie bestond en dat niettemin maatregelen achterwege waren gebleven. Op 30 november 1995 veroordeelde de bestuursrechter de Turkse overheid om aan Öneryildiz en de drie overgebleven gezinsleden een schadevergoeding te betalen van € 2.077,- wegens smartengeld en € 210,- wegens vernieling van huishoudelijke goederen. In verband met deze zaak werden de twee betrokken burgemeesters op 4 april 1996 wegens plichtsverzuim strafrechtelijk veroordeeld tot symbolische boetes van € 9,70. Deze boetes waren te meer symbolisch, omdat ze van de rechter niet daadwerkelijk hoefden te worden betaald.

Öneryildiz wendde zich vervolgens tot het EHRM en beriep zich op schending van artikel 2 EVRM *(right to life)*, artikel 6 EVRM *(right to a fair hearing within a reasonable time)*, artikel 8 EVRM *(right to respect for private and family life)*, artikel 13 EVRM *(right to an effective remedy)* en artikel 1 van het Eerste Protocol[8] *(protection of property)*.

Het EHRM oordeelde dat nu de Turkse autoriteiten wisten – of in ieder geval: hadden moeten weten – van de gevaarlijke situatie op de vuilstortplaats, zij maatregelen hadden moeten nemen om omwonenden te beschermen. Het feit dat Öneryildiz de omgeving van de vuilstortplaats illegaal bewoonde kon, naar het oordeel van het

5 Namelijk tijdens het op 31 oktober 2003 in Den Haag gehouden jubileumcongres van Verkeersrecht, waarover Hartlief een verslag schreef; zie *VR* 2004, p.1 e.v.

6 S.D. Lindenbergh, *Tijdschrift voor Vergoeding van Personenschade* 2004, p. 110 e.v.

7 EHRM 30 november 2004, *NJ* 2005, 210 m.nt. EAA.

8 Het Eerste Protocol is in 1952 totstandgekomen teneinde de handhaving te verzekeren van bepaalde rechten, die niet waren genoemd in Titel 1 (art. 2-18) van het EVRM. Met name het eerste artikel van dit Protocol wordt de laatste jaren veelvuldig in stelling gebracht.

EHRM, geen ander licht op de zaak werpen, aangezien het juist de Turkse autoriteiten waren die dat gedoogden. Het Hof concludeerde dan ook dat de Turkse autoriteiten door het achterwege laten van preventieve maatregelen hun positieve verplichting op grond van artikel 2 EVRM hadden geschonden. Maar er is meer: het EHRM oordeelde dat niet alleen sprake was van een materiële schending, ook oordeelde het Hof dat sprake was van een procedurele schending van het artikel. Het EHRM stelde dat sprake was van schending van artikel 2 EVRM, tenzij de vordering van Öneryildiz *'could be deemed to have remedied in the domestic proceedings by the effective implementation of the appropriate judicial machinery'*. Vervolgens oordeelde het Hof negatief over de kwaliteit van de aan Öneryildiz geboden nationale rechtsgang. Dat gold zowel voor het strafrechtelijke proces, dat was geëindigd met een niet te betalen geldboete van € 9,70, als voor de bestuursrechtelijke procedure, die te lang had gelopen en was geëindigd met een smartengeldvergoeding van € 2.077,- *('questionable amount')*, die bovendien nog niet betaald was. Het EHRM was voorts van mening dat sprake was van schending van artikel 1 van het Eerste Protocol en dat de nationale rechter de schadevergoedingsclaim niet op een goede en adequate manier had onderzocht en behandeld. Het EHRM veroordeelde Turkije vervolgens om te dezer zake te betalen:

1 aan Öneryildiz bedragen van $ 2.000,- en € 45.250,- wegens vergoeding van materiële en immateriële schade, en bovendien € 16.000,- wegens advocaatkosten, en
2 aan ieder van de drie volwassen zoons van Öneryildiz een smartengeldvergoeding van € 33.750,-.

In Turkije bestaat tenminste nog de mogelijkheid om het handelen en nalaten van de overheid in zaken als deze strafrechtelijk te toetsen. In Nederland kan dat niet

Bij het lezen van deze uitspraak vraag je je onwillekeurig af wat het EHRM zou vinden van de Nederlandse rechtsgang, die de slachtoffers van de vuurwerkramp te Enschede wordt geboden. Immers, in Turkije bestaat tenminste nog de mogelijkheid om het handelen en nalaten van de overheid in zaken als deze strafrechtelijk te toetsen. In Nederland kan dat niet. Bovendien kan als gevolg van het door de Nederlandse rechter gehanteerde beginsel van de formele rechtskracht het handelen en nalaten van de overheid civielrechtelijk slechts beperkt worden beoordeeld. Smartengeld wegens verlies van een naaste kan aan een nabestaande van een overleden slachtoffer van de vuurwerkramp in Enschede evenmin worden toegewezen. Het wetsontwerp affectieschade kent in dit soort gevallen een gelimiteerde vergoeding van € 10.000,-.[9]

De zaak Maurice tegen Frankrijk

Op 6 oktober 2005 deed het EHRM uitspraak in de zaak van het echtpaar Maurice tegen de Franse Staat.[10] Het echtpaar Maurice is de ouders van een in 1990 geboren kind dat als gevolg van een genetische afwijking ernstig gehandicapt is. In 1992 besloten zij een tweede zwangerschap af te breken omdat op grond van prenataal diagnostisch onderzoek was gebleken dat het risico bestond dat het ongeboren kind aan dezelfde afwijking leed. Vervolgens was er in 1997 een derde zwangerschap, waarvoor zij opnieuw onderzoek lieten doen. Als gevolg van een verwisseling van onderzoeksresultaten (met die van een ander echtpaar dat gelijktijdig dergelijk onderzoek liet doen) in het betrokken ziekenhuis, werd hen ten onrechte medegedeeld dat het ongeboren kind 'gezond' was. Op 25 september 1997 werd het kind geboren, waarna bleek dat het toch aan de gevreesde aandoening leed. Vervolgens stelden de ouders een schadevergoedingsvordering in.

In Frankrijk is politieke discussie ontstaan na de beroemde zaak Perruche,[11] waarbij de zogenaamde *wrongful life* vordering van een ernstig gehandicapt kind werd erkend. Het kind leed aan een aangeboren afwijking, die als gevolg van onzorgvuldigheid onopgemerkt was gebleven. In het verlengde van die discussie werd op 4 maart 2002 een Franse wet aanvaard, waarin werd bepaald dat niemand als gevolg van zijn of haar geboorte schadevergoeding kan vorderen, en waarin ook de vordering tot schadevergoeding van de ouders werd beperkt. Deze wet werd ook van toepassing verklaard op aanhangige geschillen, waarin nog geen sprake was van een onherroepelijke uitspraak, zoals in de onderhavige zaak het geval was.

9 *Kamerstukken II*, 28 781, nr. 1-3.
10 Zaaknummer 11810/03, digitaal beschikbaar via *www.echr.coe.int*. Vermelding verdient dat eveneens op 6 oktober 2005 door het EHRM een zelfde uitspraak werd gedaan in een andere, vergelijkbare, Franse zaak (Draon tegen Frankrijk, zaaknummer 1513/03).
11 Court de Cassation, 17 november 2000.

De ouders stelden dat sprake was van schending van artikel 1 van het Eerste Protocol bij het EVRM:

Every natural or legal person is entitled to the peaceful enjoyment of his possessions. No one shall be deprived of his possessions except in the public interest and subject to the conditions provided for by law and by the general principles of international law.

The preceding provisions shall not, however, in any way impair the right of a State to enforce such laws as it deems necessary to control the use of property in accordance with the general interest or to secure the payment of taxes or other contributions or penalties.

Het EHRM oordeelde dat de schadevergoedingsvordering van de ouders ten tijde van de schadeveroorzakende gebeurtenis, gezien de op dat moment bestaande rechtspraak in Frankrijk, moest worden beschouwd als een *'possession'*, die valt binnen het beschermingsbereik van artikel 1 van het Eerste Protocol. Bovendien oordeelde het EHRM dat de onmiddellijke inwerkingtreding van de Wet van 4 maart 2002 een disproportionele schending van de verdragsrechten van het echtpaar Maurice betekende. Daarbij speelde mede een rol dat het EHRM overwoog dat de vergoedingen die de ouders op grond van de Wet van 4 maart 2002 konden ontvangen als *'considerably less than the sum payable under the previous liability rules and clearly inadequate'* moesten worden aangemerkt. Het EHRM nodigde partijen uit om nadere gegevens aan te leveren die van belang waren voor het bepalen van de omvang van de schade, die voor vergoeding in aanmerking kwam, en vroeg partijen in het bijzonder mededeling te doen van een eventueel te bereiken schikkingsovereenkomst. Aan het echtpaar Maurice werd wegens advocaatkosten een vergoeding van € 21.400,- toegekend, die Frankrijk binnen drie maanden diende te betalen.

Een rechtmatige vordering tot vergoeding van personenschade moet worden beschouwd als een recht, dat wordt beschermd door artikel 1 van het Eerste Protocol bij het EVRM

Deze uitspraak laat zien dat een rechtmatige vordering tot vergoeding van personenschade moet worden beschouwd als een recht, dat wordt beschermd door artikel 1 van het Eerste Protocol bij het EVRM. Gevolg hiervan is, dat het EHRM de aantasting van een dergelijk recht toetst aan de bepalingen van het EVRM. Bovendien blijkt ook hier dat het EHRM zich tegen de achtergrond van het EVRM een oordeel voorbehoudt over het al dan niet adequate karakter van het in de lidstaten geboden niveau van schadevergoeding.

De zaak Hatton c.s. tegen het Verenigd Koninkrijk[12]

In deze zaak ging het om geluidsoverlast die Hatton en andere omwonenden ondervonden van nachtvluchten van en naar luchthaven Heathrow, het drukste internationale vliegveld ter wereld. Een met ingang van 1993 geldende nieuwe regeling bracht een significante verergering van deze overlast met zich mee. Als gevolg van verstoring van het slaapritme raakte Hatton zo uitgeput en depressief, dat haar huisarts haar antidepressiva voorschreef. Een aantal benadeelden zag zich zelfs genoodzaakt om te verhuizen. In een door Hatton c.s. bij het EHRM aanhangig gemaakte procedure stonden twee vragen centraal. In de eerste plaats de vraag of de uit 1993 daterende regeling moest worden beschouwd als een onaanvaardbare schending van artikel 8 van het EVRM *(the right to respect for private and family life)*. In de tweede plaats werd geklaagd over schending van artikel 13 EVRM *(the right to an effective remedy)*, omdat de Engelse rechter in het kader van de toepasselijke publiekrechtelijke procedure de betreffende regeling slechts beperkt had kunnen toetsen.

De in deze zaak in 2001 en 2003 uitgesproken beslissingen verschillen waar het gaat om de gestelde schending van artikel 8 EVRM. De kleine kamer had aanvankelijk geoordeeld dat van een zodanige schending sprake was. Zij stelde dat de Britse overheid geen deugdelijke afweging had gemaakt tussen de economische belangen bij een toename van de nachtvluchten enerzijds, en de belangen van de omwonenden bij een ongestoord genot van hun recht op respect voor hun privéleven anderzijds, en evenmin voldoende maatregelen had genomen om overlast te voorkomen. In 2003 was de grote kamer van het EHRM echter van mening dat van een dergelijke schending geen sprake was.[13]

In beide beslissingen werd echter wél in gelijke zin geoordeeld over de vraag of sprake was van schending van artikel 13 EVRM, dat als volgt luidt:

12 EHRM 2 oktober 2001, *NJ* 2003, 454 m.nt. EJD (uitspraak kleine kamer) en EHRM 8 juli 2003, *NJ* 2004, 207, (uitspraak grote kamer na beroep van het Verenigd Koninkrijk).

13 Voor een andersluidende beslissing in een enigszins vergelijkbaar geval kan verwezen worden naar de zaak Gómez tegen Spanje, EHRM 16 november 2004, *NJ* 2005, 344 m.nt. EJD.

Everyone whose rights and freedoms as set forth in this Convention are violated shall have an effective remedy before a national authority notwithstanding that the violation has been committed by persons acting in an official capacity.

Er werd beide keren aangenomen dat sprake was van schending van artikel 13 EVRM, omdat moest worden geconstateerd dat de beoordeling door de Engelse rechter binnen de gevolgde nationale procedure beperkt was geweest en geen ruimte had geboden voor de vraag of de toename van nachtvluchten onder de regeling van 1993 een gerechtvaardigde beperking vormde op het recht van Hatton c.s. op het respect voor hun privé- en familieleven. Als vergoeding voor proceskosten werd £ 50.000,- toegewezen.

Voor het EHRM is onaanvaardbaar dat nationale regelgeving of rechtspraak tot gevolg heeft, dat een beroep op schending van een EVRM-recht niet volledig wordt getoetst en gewogen

Het komt er op neer dat het EHRM schending van artikel 13 EVRM aanwezig acht indien verdragsrechten in het geding zijn en de beoordeling door de nationale rechter niet volledig is geweest. Voor het EHRM is onaanvaardbaar dat nationale regelgeving of rechtspraak tot gevolg heeft, dat een beroep op schending van een EVRM-recht niet volledig wordt getoetst en gewogen. Dit artikel kan dus betekenis hebben bij een schadevergoedingsactie tegen de staat.

De zaak Baardman tegen NS

Deze zaak heeft zich bij de Nederlandse rechter afgespeeld. Het betrof de nasleep van een ernstig ongeval dat op 24 april 1998 plaatsvond op het NS-treinstation Santpoort-Noord. Een 19-jarige vrouw (Baardman) die in de trein wilde stappen, raakte met haar arm gevangen tussen de zich sluitende treindeuren. De trein zette zich in beweging en sleurde haar mee. Door het ongeval raakte zij beide benen kwijt.

De NS erkende aansprakelijkheid en vergoedde de schade tot aan de wettelijke limiet (€ 137.000,-), ex artikel 8:110 lid 1 BW. Voor de Rechtbank Utrecht en het Gerechtshof Amsterdam werd in twee instanties geprocedeerd over de vraag of de NS zich jegens Baardman wel kon beroepen op de wettelijke limiet. In het arrest van 12 augustus 2004[14] oordeelde het gerechtshof dat de NS zich jegens Baardman niet kon beroepen op limitering en het hof ging daarbij voor twee ankers liggen: de NS had bewust roekeloos gehandeld en artikel 8:111 BW bepaalt dat in dat geval geen beroep kan worden gedaan op de limitering, terwijl het beroep op de limitering naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid bovendien onaanvaardbaar was.

Zeer interessant zijn in dit verband de overwegingen die het hof heeft gewijd aan de stelling van Baardman, dat het beroep op limitering (ook) in strijd zou zijn met artikel 1 van het Eerste Protocol bij het EVRM. Het hof stelde voorop dat het recht op volledige schadevergoeding op grond van artikel 1 van het Eerste Protocol wordt beschermd. Niet juist is echter de stelling dat de wettelijke limitering zonder meer in strijd met deze beschermingsbepaling moet worden geacht. Een limitering in het vervoersrecht kan gerechtvaardigd zijn, maar het hof vervolgt dan met de overweging dat er naast een legitiem doel ook sprake moet zijn van een *'fair balance'* tussen het algemeen belang enerzijds en de bescherming van de individuele belangen anderzijds. Mede gezien de bijzondere omvang van de schade van Baardman en de omstandigheid dat het personenschade betrof, werd geoordeeld dat het algemeen belang bij limitering in deze zaak niet kon opwegen tegen de bescherming van de individuele belangen van Baardman. Het hof besliste dat de schade van Baardman volledig moest worden vergoed.

Straatsburg is ver van huis, maar heeft een tamelijk lange arm, die in principe een vuist kan maken

Conclusie

Straatsburg is ver van huis, maar heeft een tamelijk lange arm, die in principe een vuist kan maken, indien tegen de achtergrond van het EVRM een schending van verdragsbepalingen in Nederland aan de orde is. Het EHRM blijkt een mening te

14 Gerechtshof Amsterdam 12 augustus 2004, LJN AR2333. Zie ook: *Nieuwsbrief Personenschade* 2004, nr. 9.

hebben over de hoogte van het door de nationale rechter vastgestelde smartengeld en over de kwaliteit van de juridische procedures die voor benadeelden open staan. Zowel het EHRM als de Nederlandse rechter heeft geoordeeld dat het recht op vergoeding van personenschade door het EVRM wordt beschermd. Öneryildiz (en zijn advocaat) verdient een groot compliment voor de vasthoudendheid waarmee hij de in een sloppenwijk bij Istanbul geleden schade, en de daarop volgende inadequate juridische procedures, bij het EHRM in Straatsburg op tafel heeft gelegd. Het heeft zeer tot de rechtsontwikkeling bijgedragen.

Het is van belang dat het recht in Straatsburg bereikbaar blijft. In december 2005 heeft Lord Woolf – de beroemde Engelse opperrechter – op verzoek van de Secretaris-Generaal van de Raad van Europa en de President van het EHRM gerapporteerd over het functioneren van het EHRM. Uit het rapport blijkt dat op dat moment 82.100 zaken aanhangig waren en dat het er in 2010 naar verwachting 250.000 zullen zijn. Zal er bij dergelijke aantallen ook bij het EHRM sprake kunnen zijn van een *'effective remedy'*?

De voor ons meest interessante vraag is en blijft of de nasleep van de vuurwerkramp Enschede ooit in Straatsburg terecht zal komen, en hoe de beoordeling dan zal uitvallen. Als het EHRM met gelijke maten meet, heeft de Nederlandse Staat wel reden tot enige zorg. De Nederlandse overheid en de betrokken ambtenaren zullen zich immers nooit strafrechtelijk hoeven te verantwoorden voor het falende optreden, dat aan de ramp in Enschede is vooraf gegaan. De civielrechtelijke beoordeling van het overheidsoptreden kan bovendien slechts beperkt plaatsvinden. De nabestaanden van in Enschede gevallen slachtoffers zullen wegens het verlies van hun naasten nooit een smartengeldvergoeding ontvangen.